

7. Зайченко О. Ю. Кримінально-правова характеристика діяння геноциду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 6. С. 213–220.

8. Старинець Б. Ю. Концепт геноциду в міжнародних інформаційних відносинах. Вінниця, 2024. 77 с. URL: <http://jqmth.donnu.edu.ua/article/view/15476> (дата звернення: 26.09.2025 р.).

9. Геноцид в Україні. Юридичний аналіз. Регіональний центр з прав людини. 2023. URL: https://krymbezpravil.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Henotsyd_v_Ukraini_YUrydychnyy_analiz_final.pdf (дата звернення: 26.09.2025 р.).

10. Воєнні злочини та злочин геноциду. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2024. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/ali_chasopys_parliament_genocide.pdf (дата звернення: 26.09.2025 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-11>

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Дмитренко Д. О.

*доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна*

Питання захисту дітей в умовах збройних конфліктів не було врегульовано у докласичному міжнародному праві. Стародавнє суспільство не виділяло дітей як окрему вразливу категорію, скоріш відносило їх до беззбройних осіб, до яких належали жінки, духовенство та особи літнього віку. Наприклад, титул XXIV § 1 Салічної Правди передбачав покарання у вигляді штрафу у 600 сол за позбавлення життя хлопчика віком до десяти років [1]. Зазначене положення підтверджує, що поняття дитинства як соціальної цінності було відсутнє у середньовічну добу, а дитина віком від десяти років вважалася такою, що може оборонятися самостійно.

Варто також згадати Хрестовий похід 1212 року, який прозвали «дитячим», що став трагічною сторінкою історії, спричиною релігійним фанатизмом тогочасної Європи. У беззбройний похід одночасно вирушили діти та ченці з Франції та Німеччини, що мали на меті визволення Гробу

Господнього, а також помсти за вбитих у хрестових походах рідних. У рукописах літописця Церкви Святого Пантелеймона згадується, що діти віком від шести до дванадцяти років почали похід з Кельну до Рейну. Більшість джерел зазначає, що діти не дісталися навіть до Альпів, а загинули в дорозі від голоду, холоду та хвороб. Однак, єпископ Кремони Сікард у своїх рукописах зазначав, що діти все ж таки дісталися Генуї, де після розгрому їх табору поділилися на дві групи. Перша група пішла до Марселю, а другій вдалося дійти до Риму. У збірнику «Геста Треверорум» (*Gesta Treverorum*), що складається з записів архієпископа Тріра, зібраних чернями абатства Святого Маттія в Трірі згадується, що одна з груп дитячого хрестового походу дійшла до Бриндизи, де єпископ заборонив дітям сідати у човни, підозрюючи, що батько очільника походу Ніколаса мав намір продати дітей у рабство. Інша ж група дітей відправилась до Святої Землі на човнах, які зрештою були захоплені, а діти передані у рабство сарацинам [2].

Французький дитячий похід був більш чисельний, ніж його німецький аналог. Тридцять тисяч дітей з усієї Франції вирушили з Парижу до Марселю. Лише у 1230 році один з ченців, що відплив на одному з кораблів з юними хрестоносцями з Марселю повернувся у Європу та розповів, що два кораблі з дітьми загинуло під час шторму, а інші п'ять кораблів прибули до Алжиру, де діти були передані работоргівцям за попередньою згодою з марсельськими купцями Гуго Ферреусом і Уільямом Поркусом, що надали дітям кораблі і продовольство. Близько чотирьохста дітей було продано Халіфу та знаті. Інші потрапили в рабство до Алжиру, Єгипту та Багдаду. Більшість дітей загинуло від насильства, важкої праці та хвороб. Жодна дитина не повернулась з полону. Вісімнадцять дітей були доставлені до Багдаду та страчено через відмову прийняття ісламу [2].

У XIV столітті султан Османській імперії Баєзид I запровадив практику рекрутування яничарів з-поміж християнських підданих султана через «девширме», що являв собою надзвичайний податок «кров'ю». Зазначена практика передбачала набір синів християнських полонених віком від п'яти до дванадцяти років, що проживали на землях, які тривалий час перебували у складі імперії [3].

У XIX столітті у французьких та англійських арміях існувала поширена практика залучення дітей до війська як барабанщиків та дударів, що виконували важливу роль зв'язку на полі битви. Попри введення більшістю країн вікового критерію для служби у війську, механізму запобігання залученню дітей до збройних конфліктів не існувало [4]. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років направлені на встановлення правил ведення війни. Дітей не було виділено в окрему спеціальну категорію, а захист їх прав проходив у рамках захисту цивільного населення,

заснованого на принципі гуманності. Зокрема, Положення про закони та звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року містить деякі гарантії для цивільного населення в умовах війни, зокрема заборони: застосування отрути або отруєної зброї; віроломного вбивства чи поранення осіб, що належать до нації або армії супротивника; вбивати чи ранити супротивника, що добровільно здався, склав зброю або більше немає засобів захисту; застосовувати зброю, снаряди або речовини, здатні завдати зайві страждання та ін [5].

У період Першої світової війни Лігою Націй був створений Комітет дитячого благополуччя. Саме з 1919 року починається розвиток інституту захисту прав дітей. Зокрема, у 1921 році було прийнято Конвенцію про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми, а у 1924 році – Женевську декларацію прав дитини. Так, Конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми вперше підкреслила особливий правовий статус дітей як вразливої категорії населення. Женевська декларація прав дитини була першим документом міжнародного характеру в галузі захисту прав та інтересів дітей, який підкреслював, що турбота про дітей, їхній захист та добробут є обов'язком не лише сім'ї, окремої держави або суспільства, а й усього людства. Структура декларації передбачає п'ять пунктів-принципів: 1) дитині повинна надаватися можливість нормального матеріального та духовного розвитку; 2) голодна дитина повинна бути забезпечена їжею; хворій дитині повинен надаватися догляд; сиротам або безхатнім дітям повинні надаватися притулок, підтримка та все необхідне для існування; діти, що збилися з правильного шляху мають бути наставлені на праведну путь; 3) дитині надається першочергова допомога у випадку лиха або катастрофи; 4) дитині має бути надана можливість заробляти на життя; дитина має бути захищена від усіх форм експлуатації; 5) виховання дитини має бути спрямоване на те, що його найкращі якості будуть працювати на користь наступному поколінню [6]. Водночас зазначена декларація не стала загальновизнаною та не створила дієвого механізму з захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів, що підтверджується масовою участю дітей у Другій світовій війні.

Зародження механізму захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів бере свій початок після закінчення Другої світової війни. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року передбачає спеціальний захист дітей в умовах збройного конфлікту [7]. Важливою особливістю конвенції є те, що дітей було поділено на окремі вікові категорії: «віком до семи років», «віком до дванадцяти років», «віком до п'ятнадцяти років» та «віком до вісімнадцяти років».

Наступним етапом розвитку інституту захисту дітей в умовах збройних конфліктів стало прийняття Декларації ООН про захист жінок і дітей

при надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів 1974 року. Зазначена декларація зобов'язує держави, що беруть участь у збройних конфліктах, докладати усіх зусиль з метою захисту жінок і дітей від руйнівних наслідків війни [8]. Окремі положення декларації наголошують на суворій забороні нападу та бомбардування цивільного населення, особливо жінок та дітей, як особливо вразливій категорії населення, а також забороні застосування хімічної й бактеріологічної зброї, усіх форм репресій та жорстокого, нелюдського поводження щодо жінок та дітей.

Конвенція про права дитини 1989 року стала основним етапом розвитку інституту захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів. Зазначена конвенція ратифікована майже усіма державами світу і містить основні положення вищезазначених конвенцій та декларацій. Варто також згадати один з найважливіших міжнародно-правових актів Конвенцію Міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, стаття 3 якої відносить примусове чи обов'язкове вербування для використання дітей у збройних конфліктах до найгірших форм дитячої праці [9].

З огляду на вищевикладене, інститут захисту прав дітей в умовах збройної агресії в міжнародному гуманітарному праві досі перебуває на етапі свого розвитку. Порушення прав дітей в умовах війни є актуальним питанням сьогодення, адже наявні в міжнародно-правових актах норми доволі часто порушуються на практиці. Зазначена проблема потребує удосконалення сучасних механізмів захисту прав дитини, а також суворого контролю з боку міжнародних організацій.

Література

1. Сірант М. М. Механізми міжнародного права щодо захисту прав дитини. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* № 824. С. 164–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_824_27
2. Peter Raedts Children's crusade of 1212. *Journal of Medieval History.* № 3. 1977. Р. 279–324. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-4181\(77\)90026-4](https://doi.org/10.1016/0304-4181(77)90026-4)
3. Срібняк І. В. Яничарський корпус османської армії (1362 р. – кінець XVI ст.). Україна у Центрально-Східній Європі. К. : Інститут історії НаН України. 2010. Вип. 9-10. С. 26-41. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1213>
4. Крестовська Н. М. Дитина і зброя: історико-правові аспекти. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2018. Вип. 1. С. 164–174. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.1.2018.141997>
5. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#n43

6. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924, League of Nations, 26 September 1924. URL: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

7. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року.

8. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict: UN General Assembly, Resolution 3318(XXIX), 14 December 1974. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/191406?v=pdf>

9. Конвенція Міжнародної організації праці про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 від 17.06.1999 року.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-12>

ЩОДО ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЕЛЕКТРОННИМИ ФІНАНСОВИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Добровольська В. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Ляховецький О. О.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Вступ. Електронні фінансові операції – це будь-які фінансові операції (платежі, перекази, розрахунки, купівля-продаж цінних паперів тощо), які здійснюються з використанням електронних засобів зв'язку та технологій, без фізичного переміщення готівки чи паперових документів. Ці операції є ключовим елементом сучасної фінансової системи, що дозволяє проводити транзакції швидко, зручно та безпечно, долаючи географічні та часові обмеження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є виокремлення та аналітична характеристика державного контролю за електронними фінансовими операціями суб'єктів господарювання в Україні під час воєнного стану.

Результати дослідження та їх обговорення. Державний контроль за електронними фінансовими операціями в Україні під час воєнного стану